

Cuprins

Prefață	9
Introducere	15

Titlul I

PREJUDICIUL – CONDIȚIE ȘI MĂSURĂ A RĂSPUNDERII CIVILE

DELICTUALE.....	25
------------------------	-----------

I. Răspunderea civilă delictuală – formă a răspunderii civile .....

1. Noțiunea de răspundere civilă ca element al răspunderii juridice.....	26
2. Scurtă privire istorică asupra răspunderii civile delictuale.....	28
3. Fundamentele, formele și funcțiile răspunderii civile delictuale	34
3.1. Fundamentele răspunderii civile delictuale	34
3.2. Formele răspunderii civile și ale răspunderii civile delictuale	37
3.3. Funcțiile răspunderii civile delictuale	41
4. Prejudiciul – element central al răspunderii civile delictuale.....	45
4.1. Prejudiciul – resortul antrenării răspunderii civile delictuale:.....	46
4.2. Forme ale prejudiciului patrimonial	51
4.3. Forme ale prejudiciului nepatrimonial.....	52
4.4. Prejudiciul prin ricoșeu.....	56
4.4.1. Prejudiciul material suferit de victimele indirecte	58
4.4.2. Prejudiciul nepatrimonial suferit de victimele indirecte	59
4.5. Caracterele prejudiciului pentru a fi reparabil.....	67
5. Fapta ilicită – cauză a prejudiciului și condiție a răspunderii civile delictuale	69
5.1. Repararea prejudiciului în prezența cauzelor ce înlătură caracterul ilicit al faptei	70
6. Raportul de cauzalitate dintre prejudiciu și fapta care îl generează	74
6.1. Inexistența raportului de cauzalitate – ipotezele exoneratoare de răspundere	76
7. Cauzarea prejudiciului cu vinovăție	78

8. Formele reparării prejudiciului	80
8.1. Principiile reparării prejudiciului.....	82
8.1.1. Principiul reparării integrale a prejudiciului.....	82
8.1.2. Principiul reparării în natură a prejudiciului	84
Concluzii.....	87
Titlul II	
EROAREA JUDICIARĂ CA FAPTĂ ILICITĂ CIVILĂ.....	90
I. Activitatea judiciară – sursă a erorii ca fapt ilicit civil.....	91
1. Separația puterilor în stat – caracteristică a regimurilor democratice	91
2. Controlul jurisdicțional ca mecanism al statului de drept.....	94
3. Puterea judecătorească – o veritabilă a treia putere în stat?.....	97
4. Interacțiunea puterii judecătorești cu celelalte puteri ale statului	112
II. Eroarea judiciară – faptă ilicită cauzatoare de prejudicii	119
1. Eroarea judiciară ca element al răspunderii civile delictuale	119
2. Elemente de drept comparat în materia reglementărilor privind răspunderea pentru prejudiciul cauzat prin eroare judiciară.....	155
2.1. Răspunderea pentru eroare judiciară în Spania.....	155
2.2. Răspunderea pentru eroare judiciară în Franța.....	159
Concluzii.....	163
Titlul III	
PREJUDICIUL NEPATRIMONIAL CAUZAT PRIN EROAREA JUDICIARĂ.....	167
I. Lezarea drepturilor personalității ca element al răspunderii civile delictuale cauzată prin eroarea judiciară.....	167
1. Standardele convenționale privind protecția drepturilor personalității	173
II. Activitatea judiciară și riscul cauzării unui prejudiciu nepatrimonial.....	179
III. Formele prejudiciului nepatrimonial cauzat prin eroarea judiciară și compensarea acestuia	198

<i>A. Stadiul actual al legislației și al evoluției doctrine în materia reparării prejudiciului nepatrimonial cauzat prin eroarea judiciară. Elemente de drept comparat</i>	193
1. Stadiul actual al legislației și al evoluției doctrine în materia reparării prejudiciului nepatrimonial cauzat prin eroarea judiciară	198
2. Elemente de drept comparat în ceea ce privește prejudiciul nepatrimonial cauzat prin eroarea judiciară.....	202
<i>B. Formele prejudiciului nepatrimonial</i>	201
1. Prejudiciul biologic.....	207
1.1. Dreptul la integritate fizică și psihică – valoare fundamentală a ființei umane	208
1.2. Proba și lichidarea prejudiciului biologic	217
2. Prejudiciul moral.....	220
2.1. Proba și lichidarea prejudiciului moral	224
3. Prejudiciul social (existențial).....	225
3.1. Proba și lichidarea prejudiciului existențial	231
3.2. Dreptul la demnitate al ființei umane, element component al prejudiciului existențial	233
4. Principii generale privind determinarea prejudiciului nepatrimonial	237
5. Practica judiciară națională cu privire la stabilirea sumelor compensatorii acordate pentru prejudiciul nepatrimonial cauzat prin eroare judiciară.....	239
6. Eroarea judiciară și lezarea dreptului la un proces echitabil.....	271
6.1. Dreptul la soluționarea cauzei într-un termen rezonabil	274
6.1.1. Modul de calcul al duratei procedurilor judiciare:.....	276
6.1.2. Complexitatea cazului	277
6.1.3. Comportamentul părților	278
6.1.4. Comportamentul autorităților publice	280
6.2. Repararea prejudiciului nepatrimonial cauzat prin durata excesivă a procedurilor judiciare	291
6.2.1. Natura juridică a reparației echitabile.....	291
6.2.2. Prejudiciul moral.....	307
6.2.3. Prejudiciul biologic.....	311
6.2.4. Prejudiciul existențial sau social.....	311
6.2.5. Compensarea prejudiciului nepatrimonial.....	312
6.2.6. Aspecte procedurale.....	330

7. Prejudiciul nepatrimonial cauzat prin eroarea judiciară manifestată în cadrul procesului penal	332
7.1. Prejudiciul nepatrimonial cauzat prin detenția nelegală sau condamnarea pe nedrept	339
7.1.1. Lichidarea prejudiciului nepatrimonial cauzat prin luarea măsurii detenției nelegale.....	354
8. Propunere privind aplicarea unui sistem uniform de stabilire a prejudiciului nepatrimonial	370
Concluzii.....	376
Bibliografie	391

Prefață

Abordat timid în doctrina anterioară anilor '90, generos sub aspectul surselor, fragil în ce privește criteriile acordării, prejudiciului nepatrimonial face parte din categoria noțiunilor care, încă păstrează o undă de mister. Nu pentru că atenția specialiștilor nu s-ar îndrepta spre problematica prejudiciului nepatrimonial – tema este incitantă și actuală. Nu pentru că practica instanțelor de judecată nu s-ar confrunta cu cereri de despăgubire consecutive producerii pagubelor nepatrimoniale – provocările sunt evidente, pentru magistratul care nu dispune de criterii de indemnizare, în textele de lege. Ceea ce surprinde, în contextul clasic al răspunderii civile, este dificultatea generată de multiplicarea izvoarelor prejudiciului nepatrimonial, de extensia consecințelor nepatrimoniale în răspunderea contractuală, de prevalența temeiurilor obiective de răspundere și – nu în cele din urmă, de dinamismul reglementărilor naționale și de interferența cu dreptul european.

Eroarea judiciară este una dintre temele dificile, cu precădere, datorită modificărilor survenite în arealul răspunderii magistraților. În balanță cu prejudiciul nepatrimonial, eroarea judiciară generează o combinație care reclama, în mod necesar, un studiu de anvergură. Din acest punct de vedere, este notabil faptul că abordarea aparține unui magistrat – el nu ar putea fi „bănuț” de parțialitate. De altfel, una dintre constantele lucrării este dreapta măsură, echilibrul și preocuparea de a găsi cele mai înțelepte soluții, chiar și pentru cele mai spinoase probleme.

Fiecare dintre cei doi poli ai cercetării este controversat, și beneficiază de reglementări relativ recente. Eroarea judiciară primește calificare în cuprinsul lucrării, terminologia legală este disecată (îndeosebi sub aspectul vinovăției), textele dreptului comun și ale legilor speciale sunt analizate, iar propunerile de legiferare au în vedere specificul daunelor nepatrimoniale în contextul erorii judiciare. Prejudiciul nepatrimonial și-a scris istoria, mai ales, în ultimii 30 de ani, intrarea în vigoare a noului Cod civil fiind un factor determinant, în reluarea unei tradiții întrerupte (pe linia indemnizării), în mod inechitabil, pentru victimele prejudiciului nepatrimonial. Autorul convertește în premisă a cercetării, momentele sensibile ale jurisprudenței și vulnerabilitățile sistemului de reparare a pagubelor nepatrimoniale. Relația eroare judiciară – prejudiciu nepatrimonial este valorificată prin prisma sursei prejudiciului, formelor acestuia și modalităților de reparare. De fapt, trebuie precizat dintru bun început că, dată fiind natura valorilor lezate, „reparare” (termenul uzual folosit, în cazul săvârșirii

unei fapte ilicite cauzatoare de prejudiciu) este impropriu. Ambele principii ale răspunderii civile „suferă” atunci când ecuația include prejudiciul nepatrimonial. Întrucât repararea integrală nu poate fi evitată, rămâne de „adaptat” (specificului prejudiciului) regula reparării în natură. Natura valorilor lezate face imposibilă matematica, în sensul echivalenței între valoarea atinsă și reparația oferită. Mai curând, este în discuție operațiunea compensării, al cărei rol devine semnificativ, în condițiile în care măsurile cu caracter nepatrimonial sunt, uneori, niște paliative, în raport cu urmarea prejudiciabilă. Cel puțin, în caz de eroare judiciară, indemnizarea ar fi preferabilă, fiindcă este greu de conceput, de exemplu, că anii de detenție (nelegală) pot fi „recuperați” prin intermediul unor măsuri cu caracter nepatrimonial.

Ceea ce am expus până acum este o anticameră spre motivația, conținutul și forma monografiei pe care domnul George Marius Mara o oferă cititorului pasionat de drept. Oricare ar fi perspectiva cu care este familiarizat cel care deschide paginile cărții, complexitatea elementelor care alcătuiesc întregul este distribuită pe toate palierele temei. Analizele teoretice, tezele doctrinei relevante, pasajele dreptului comparat, practica instanțelor naționale, jurisprudența curților europene, completează tabloul prejudiciului nepatrimonial rezultat din eroarea judiciară.

În registrul caracteristic unei cercetări consistente, autorul delimitează fapta ilicită (eroarea judiciară) și prejudiciul (nepatrimonial) – cele două condiții, angrenate în mecanismul răspunderii civile. *Analiza erorii judiciare* se greșează pe noutățile aduse prin Legea nr. 242/2018 pentru modificarea și completarea Legii nr. 303/2004 privind statutul judecătorilor și procurorilor și pe jurisprudența instanței constituționale. O cercetare inedită privește separația puterilor în stat, rolul judecătorului și rolul procurorului în statul de drept, precum și interacțiunea puterii judecătorești cu celelalte puteri ale statului. Tripla ipostază a erorii judiciare (faptă ilicită civilă, element al răspunderii civile delictuale, sursă a prejudiciului) și calitatea de liant al celor două forme ale răspunderii magistraților (răspunderea disciplinară și răspunderea civilă) conduce la aprofundarea problematicii, din perspectiva noilor prevederi ale Legii nr. 242/2018. Greșita aplicare a normelor de drept material și a actelor de procedură constituie eroare judiciară atunci când lezează grav drepturile, libertățile și interesele cetățenilor – ceea ce înseamnă că, eroarea judiciară este, simultan, element al răspunderii civile și al răspunderii disciplinare (așa cum aceasta din urmă este reglementată în Legea nr. 303/2004). Răspunderea statului față de cetățean și răspunderea magistratului față de stat, în cadrul acțiunii în regres, sunt distincte. *Prejudiciul nepatrimonial cauzat prin eroarea judiciară* beneficiază de o analiză minuțioasă a dreptului român, cu particularizări, în ceea ce privește

erorile judiciare. Autorul pășește la analiza drepturilor subiective susceptibile de a fi lezate prin eroare judiciară, abordând drepturile personalității. Este un prilej pentru a evoca problematica drepturilor personalității, inclusiv repararea acestora, în vechea reglementare civilă și, prin comparație, în actualul Cod civil. Superioritatea noului Cod civil este evidentă, acesta având texte exprese și detaliate pentru drepturile inerente ființei umane, cu recunoașterea explicită a acestora nu numai pentru persoana fizică, dar și pentru persoana juridică. Sunt surprinse valențele drepturilor personalității, care, dintr-o perspectivă anume, sunt și drepturi fundamentale. Este interesantă asocierea reparării drepturilor personalității cu respectarea standardelor convenționale europene în materie. Încălcarea drepturilor fundamentale este sancționată din perspectiva procesului echitabil (un element esențial fiind „respectarea de către judecător a limitelor puterii de interpretare, cu evitarea arogării unor competențe ale celorlalte puteri în stat, dar și exercitarea funcției în acord cu standardele profesionale și etice specifice, în caz contrar putând fi atrasă răspunderea disciplinară, penală sau civilă a magistratului vinovat de lezarea drepturilor și intereselor persoanelor”).

Abordarea frontală a problematicii aflate în centrul controverselor specialiștilor este una dintre constantele prezentei lucrări. Discuția asupra activității judiciare, privită ca sursă a prejudiciului nepatrimonial cauzat prin eroarea judiciară, are rolul de a delimita actele de conduită care conduc la astfel de erori. Dispozițiile legale în materie sunt filtrate prin prisma răspunderii civile (cu explicații privind terminologia „rea-credință”, „gravă neglijență”), răspunderii disciplinare a magistratului, cu dezvoltarea posibilelor fundamente ale răspunderii și cu ilustrări pertinente din practica instanțelor de judecată. Autorul opinează că „răspunderea civilă pentru prejudiciul cauzat în urma desfășurării unei activități profesionale cu risc este una cvasi-obiectivă, la baza antrenării acesteia stând voința celui care desfășoară respectiva activitate și care deține controlul asupra modului de aducere la îndeplinire a acesteia. În mod particular, în cazul răspunderii obiective a Statului pentru prejudiciul cauzat prin eroarea judiciară ce poate să apară în cursul unui proces, activitatea judiciară desfășurată de magistrat poate prezenta riscuri la adresa drepturilor și libertăților persoanelor. Cu toate acestea, ca garant al serviciului public al justiției și luând în considerare statutul profesiei de magistrat, interdicția inițierii unei acțiuni directe contra magistratului susceptibil a fi acționat cu gravă neglijență este menită tocmai să protejeze independența și imparțialitatea acestuia, prestigiul actului de justiție, însă inexistența unei acțiuni directe nu poate conduce la concluzia neîntrunirii de către activitatea judiciară desfășurată de magistrat a trăsăturilor unei activități profesionale cu risc”.

Toate aceste analize conduc la partea centrală a lucrării, axată pe prezentarea formelor prejudiciului nepatrimonial și compensarea acestuia, atunci când paguba rezultă din eroarea judiciară. Examinând doctrina și jurisprudența din țară și din străinătate, autorul optează pentru o clasificare tripartită a prejudiciului nepatrimonial: prejudiciul biologic, prejudiciul moral și prejudiciul existențial. În mod specific, pentru eroarea judiciară, victima are posibilitatea de a solicita compensarea distinctă a prejudiciului nepatrimonial, alături de prejudiciul material. Din această perspectivă, *prejudiciul biologic* reprezintă lezarea integrității psiho-fizice a persoanei, urmările negative fiind evaluabile medico-legal. Repararea prejudiciului biologic implică lezarea unei valori ce reprezintă un drept fundamental, al personalității, de o anumită gravitate. Adaptat materiei examinate, prejudiciul biologic se raportează mai cu seamă la detenția nelegală, condamnarea pe nedrept, contractarea anumitor boli în spațiile de detenție ori dobândirea unui sindrom depresiv. Consecutiv lezării integrității fizice și/sau psihice, sunt descrise diverse tipuri de prejudiciu nepatrimonial – prejudiciul estetic, prejudiciul de agrement, prejudiciul juvenil. Un spațiu consistent este alocat probațiunii, expertiza medicală deținând un rol esențial. *Prejudiciul moral* reprezintă o tulburare injustă a stării psiho-emoționale a victimei, tulburare care îmbracă forme diferite: angoasă, suferințe interioare puternice etc. *Prejudiciul social* sau *existențial* afectează viața de zi cu zi a victimei, relațiile cu semenii, condițiile de trai, așa încât victima nu își poate manifesta plener personalitatea. Orice mijloc de probă admis de lege poate conduce la dovedirea consecințelor negative care dau conținut prejudiciului existențial. Dacă dreptul la integritate fizică și psihică este prezent în caracterizarea prejudiciului biologic, dreptul la demnitate este asociat prejudiciului social.

Complexitatea prejudiciului nepatrimonial cauzat prin eroare judiciară, cu fiecare dintre cele trei componente (prejudiciul biologic, prejudiciul moral, prejudiciul existențial) este pusă în valoare prin intermediul unei bogate documentări, la nivelul jurisprudenței române și străine. Sunt minuțios expuse măsurile cu caracter patrimonial, care dau expresie compensării prejudiciilor nepatrimoniale, spețele prezentate redând elocvent consecințele dăunătoare din sfera arestării nelegale și duratei excesive a procesului. De altă parte, măsurile cu caracter nepatrimonial contribuie la repararea în natură a prejudiciului nepatrimonial, unele putând fi adaptate circumstanțelor concrete ale speței (de pildă, publicarea hotărârii de condamnare prin care s-a constatat cauzarea unui prejudiciu, prezentarea scuzelor din partea persoanelor răspunzătoare).

„Dreptul la un proces echitabil” este o sintagmă care include, între altele, dreptul la soluționarea cauzei într-un termen rezonabil. Aprecierea duratei

rezonabile a procedurilor are loc, concret, în funcție de complexitatea cauzei, comportamentul părților și miza litigiului. Fiecare dintre aceste criterii statuate în jurisprudența instanței de la Strasbourg presupune aspecte multiple, comune proceselor civile și proceselor penale (aceste criterii au rolul de a ghida judecătorul național, chemat să analizeze îndeplinirea standardelor procesului echitabil). Sunt inventariate, cu argumente de drept român și comparat, fundamentul răspunderii civile a statului și modalitățile de reparare a prejudiciului nepatrimonial cauzat prin durată excesivă a procedurilor judiciare (acordarea sumelor compensatorii, publicarea hotărârii de condamnare etc.). Sunt trecute prin filtrul procesului echitabil, fiecare dintre cele trei tipuri de prejudiciu nepatrimonial (prejudiciul biologic, prejudiciul moral, prejudiciul existențial).

Ultima parte a lucrării este dedicată compensării prejudiciului nepatrimonial. Autorul valorizează decizii ale instanțelor naționale și europene, expune soluții diverse, adaptate fiecărei spețe și dezvoltă aspectele de drept procesual (persoana care a suferit vătămarea unui drept sau a unui interes legitim, se poate îndrepta cu acțiune în regres împotriva statului, atunci când se invocă eroarea judiciară prin care a fost afectat dreptul la un proces echitabil). Particularizând la procesul penal, gravitatea pagubelor nepatrimoniale cauzate prin erori judiciare, reiese, cu precădere, din lezarea drepturilor fundamentale – dreptul la libertate, dreptul la integritate fizică și psihică, dreptul la muncă, dreptul la reputație, dreptul la viață privată și familială. Propunerea privind aplicarea unui sistem uniform de stabilire a sistemului nepatrimonial are ca punct de inspirație sistemul juridic italian și prevederile *Ghidului pentru soluționarea daunelor morale* (acesta din urmă a fost elaborat în scopul de a oferi criterii de cuantificare a sumelor compensatorii acordate celor care reclamă un prejudiciu nepatrimonial cauzat în urma vătămării corporale ori a decesului victimei). Autorul are în vedere utilizarea unui mod de stabilire a sumelor cu caracter compensatoriu care să aibă la bază o valoare de referință (punctaj), raportată la venitul mediu net pe economie, respectiv valoarea punctului să fie de o zecime din valoarea venitului mediu net pe economie (acest venit era cifrat, de pildă, în mai 2019, la valoarea de 3101 lei). În opinia autorului, o astfel de inițiativă, preluată la nivel legislativ, „ar reprezenta în fapt doar un mecanism de evitare a arbitrariului, atât timp cât stabilirea acestor plafoane urmează a avea în vedere media sumelor acordate cu titlu de compensație la nivel național și luând în considerare că o marjă de apreciere de 50% este suficientă pentru a particulariza valoarea sumelor acordate, raportat la toate circumstanțele speței de care trebuie să se țină seama [...]”.

Alături de sublinierile referitoare la fondul consistent al lucrării, se cuvine să apreciem forma redactării acesteia. Într-un limbaj riguros – dar utilizând un veșmânt ideatic accesibil, autorul procedează la analize temeinice, examene vaste de drept european, drept român și drept comparat, precizându-și simultan, cu fermitate, propria poziție cu privire la problemele studiate.

Publicistica dreptului prejudiciului a fost completată cu o lucrare valoroasă, de înaltă ținută științifică, cu elemente contributive semnificative. Interacțiunea condițiilor răspunderii civile, prin prisma consecințelor nepatrimoniale, a fost și va rămâne una dintre chestiunile de stringentă actualitate, în literatura de specialitate și în jurisprudență. Este o împrejurare care conferă prezentei cercetări, valoare novatoare, în aprofundarea prejudiciului nepatrimonial, printr-o abordare secvențială, în raport de particularitățile surselor prejudiciului și de specificitatea efectelor.

Prof. univ. dr. Călina Jugastru

Introducere

Prezenta lucrare își propune să trateze problema consecințelor negative pe care eroarea judiciară le manifestă pe planul drepturilor și intereselor legitime cu caracter nepatrimonial ale persoanei, respectiv prejudiciul ce nu poate fi evaluat economic și care se produce în ipoteza săvârșirii unui fapt ilicit civil ce întrunește elementele erorii judiciare. Interesul în tratarea acestei teme a fost generat nu doar de modificările legislative recente în materia răspunderii civile pentru eroarea judiciară (atât a Statului, cât și a magistratului), dar totodată și de modalitatea în care stabilirea și indemnizarea acestui tip de prejudiciu nepatrimonial a fost abordată atât la nivel doctrinar cât și, mai ales, la nivel jurisprudențial.

Astfel, plecând de la axioma imposibilității cuantificării economice a prejudiciului nepatrimonial, modalitatea de stabilire a sumelor compensatorii acordate victimei faptei ilicite precum și quantumul acestora cunoaște nu doar semnificative variații în practica judiciară dar prezintă totodată și un caracter deficitar sub raportul motivării soluției alese de către magistratul judecător.

Cercetarea noastră pornește de la prezentarea evoluției conceptului de prejudiciu, văzut nu doar ca element-condiție a răspunderii civile delictuale, dar și ca măsură a acesteia, atât timp cât mecanismul acestei instituții a dreptului civil nu poate fi antrenat în absența cauzării unor consecințe negative cu caracter patrimonial sau nepatrimonial.

Am căutat să surprindem aspectele care generează în continuare dezbatere în doctrină sau care prezintă un caracter deficitar, cum ar fi, spre exemplu, lipsa unei reglementări exprese cu privire la indemnizarea victimelor indirecte pentru prejudiciul nepatrimonial cauzat prin vătămarea integrității fizice sau psihice a victimei directe.

Dacă eroarea judiciară reprezintă, în opinia noastră, un fapt ilicit civil apt de a genera prejudiciu nepatrimonial (opinie ce nu este unanim împărtășită de doctrina de specialitate, după cum vom prezenta în cuprinsul lucrării), era imperios necesar să pornim analiza de la prezentarea funcțiilor răspunderii civile delictuale, notând primatul funcției reparatorii ce se manifestă în prezent. Acest primat vine și ca o consecință a evoluției teoriilor cu privire la fundamentul răspunderii civile delictuale, respectiv menținerea pilonului central reprezentat de culpă însă cu adagiul teoriei riscului și a ideii de garanție,

specifice formelor de răspundere civilă delictuală, care, urmare a evoluției societății, au fost create în doctrină tocmai pentru a permite indemnizarea integrală a prejudiciului chiar și în absența dovedirii unei culpe. Iar răspunderea Statului pentru prejudiciul cauzat prin eroarea judiciară este, așa cum vom prezenta, tocmai o formă de manifestare a teoriei răspunderii civile delictuale obiective.

Este de asemenea necesar, pentru a surprinde caracteristicile prejudiciului nepatrimonial ce se manifestă în mod specific în ipotezele de eroare judiciară, să arătăm trăsăturile generale ale acestei condiții a răspunderii civile delictuale, prezentând abordările doctrinare recente, atât naționale cât și europene, care, în ceea ce privește formele de manifestare ale prejudiciului, au reliefat esențiala împărțire a acestuia în cele două mari categorii, cea a prejudiciului patrimonial, respectiv cea a prejudiciului nepatrimonial. Vom analiza, astfel, pe larg, formele prejudiciului nepatrimonial, dar și problematica prejudiciului produs prin rigoșeu victimelor indirecte, dată fiind noutatea de reglementare a acestora în dreptul intern. Opinia noastră este în sensul că dispozițiile legale exprese care le reglementează deschid calea spre noi evoluții în aceste domenii, aflate în permanentă schimbare și în strânsă conexiune cu evoluția noțiunii de ființă umană și drepturile acesteia, iar acolo unde a fost cazul, vom sublinia existența unui vid legislativ și vom propune o reglementare alternativă, apreciată ca fiind mai adecvată scopului urmărit.

Vom arăta importanța, nu doar sub aspect teoretic dar mai ales practic, a unei noi abordări a noțiunii și a clasificării prejudiciului nepatrimonial. Astfel, pornind de la faptul că modul în care prejudiciul nepatrimonial se manifestă îmbracă diverse forme, doctrina (cu precădere cea occidentală) a oferit o clasificare ale cărei avantaje le-am reliefat în lucrare, și anume clasificarea acestor forme ale prejudiciului nepatrimonial în prejudiciu biologic, prejudiciu moral și prejudiciul social sau existențial¹. Vom urmări să demonstrăm, nu doar printr-o abordare esențialmente teoretică, dar mai ales prin analiza practicii judiciare în materie, că utilitatea operării cu aceste noțiuni distincte rezidă tocmai în posibilitatea de a asigura respectarea principiului reparării integrale a prejudiciului, sub toate formele de manifestare, fiind totodată prezente certe avantaje în ceea ce privește regimul probator.

---

¹ Cu mențiunea că diverse clasificări au fost abordate inclusiv în doctrina națională, sub imperiul vechiului Cod civil, a se vedea, spre exemplu, I. Albu, *Repararea prejudiciului cauzat prin vătămări corporale*, Ed. Lumina Lex, București, 1997 și C. Jugastru, *Prejudiciul – repere românești în context european*, Ed. Hamangiu, București, 2013.

Odată cu reglementarea în cuprinsul Codului civil 2009 a noțiunii privind drepturile personalității, ce cuprinde sfera drepturilor cu conținut nepatrimonial ale persoanei, legislația a deschis calea unei evoluții la nivel doctrinar și jurisprudențial a modului în care problematica prejudiciului nepatrimonial este abordată. Desigur că, încă în absența unor criterii legale clare pentru evaluarea și acordarea compensațiilor materiale victimelor faptei ilicite ce reclamă un atare prejudiciu neeconomic generează practică neunitară, motiv pentru care ne propunem să oferim criterii și metode pentru a sprijini uniformizarea jurisprudenței sub acest aspect.

Pentru a oferi un tablou complet al mecanismului răspunderii civile delictuale în cadrul căreia operează stabilirea și compensarea prejudiciului nepatrimonial, a fost necesară abordarea evoluțiilor doctrinare cu privire la celelalte condiții pentru atragerea răspunderii civile delictuale, respectiv fapta ilicită, vinovăția, raportul de cauzalitate, privite în strânsă legătură cu prejudiciul cauzat și cu modalitățile specifice de reparare a acestuia. Cu necesara mențiune că, pentru ipotezele de răspundere civilă delictuală, așa cum este, spre exemplu, și răspunderea Statului pentru prejudiciul cauzat prin erorile judiciare, nu mai subzistă necesitatea dovedirii unei culpe.

După prezentarea instituției răspunderii civile delictuale și a condițiile acesteia, vom analiza eroarea judiciară, văzută ca faptă de ilicit civil, aptă a cauza prejudicii (inclusiv de natură nepatrimonială) și care impune repararea sau compensarea acestora.

Desigur că la nivel doctrinar abordarea care privește eroarea judiciară ca fapt ilicit civil nu este unanimă, atât doctrina internă cât și cea europeană ce nu îmbrățișează această viziune prezentând ca argument central faptul că o hotărâre judecătorească, chiar pronunțată în condițiile care circumstanțiază eroarea judiciară, nu dobândește niciodată un caracter ilicit, deoarece activitatea judiciară în sine reprezintă, întotdeauna, o activitate licită a Statului, garant al respectării drepturilor și intereselor legitime ale persoanei. În analiza noastră vom încerca să demonstrăm de ce abordarea erorii judiciare ca fapt de ilicit civil nu presupune în mod necesar și întotdeauna transferul acestui caracter asupra întregii activități judiciare, urmând a ne sprijini în acest demers atât pe argumente de text (cu luarea în considerare a formei modificate la finele anului 2018 a legislației în domeniul răspunderii pentru eroarea judiciară) dar și pe soluții din practica instanțelor de judecată, cu precădere a instanței supreme.

Pentru a oferi o perspectivă corectă și completă asupra naturii și modului de manifestare a erorii judiciare, am considerat necesar să prezentăm activitatea

judiciară, ca formă de activitate a Statului în cadrul căreia această ipoteză de ilicit se poate manifesta. Iar analiza o vom porni de la principiul esențial în orice stat democratic, respectiv separația puterilor în stat, cu arătarea caracteristicilor puterii judecătorești, pe care o vom considera o veritabilă putere în stat, menită să contribuie la menținerea echilibrului și a sistemului denumit *checks and balances*, prin care se previne arbitrariul în exercitarea puterii și se urmărește, conform fundamentelor statului de drept material, imperativul ocrotirii drepturilor și libertăților cetățenești. Iar controlul jurisdicțional pe care magistrații judecători îl exercită asupra actelor administrative dar și asupra raporturilor dintre particulari, cu scopul de a asigura respectarea drepturilor și libertăților fundamentale ale cetățenilor, este un mecanism central al statului de drept.

Vom arăta că statutul de putere în stat obligă membrii corpului magistraților la respectarea unor norme de conduită ce se constituie în același timp ca garanții necesare pentru păstrarea independenței și autorității justiției, iar în virtutea exercitării rolului de gardian al drepturilor și libertăților cetățenilor rezidă și riscul în ceea ce privește lezarea acestora, prin manifestarea ipotezei erorii judiciare.

Ne propunem să abordăm detaliat noțiunea de eroare judiciară, așa cum a fost aceasta redefinită de modificările legislative operate prin Legea nr. 242/2018 de modificare a Legii nr. 303/2004, dar și ca urmare a jurisprudenței Curții Constituționale cu privire la acest aspect, adoptarea modificărilor legislative fiind de natură să suscite o vie dezbatere în mediul juridic și nu numai.

Vom susține că, dacă o aplicare greșită a normelor de drept material și procesual reprezintă eroare judiciară atunci când lezează în mod grav drepturi, libertăți și interese ale cetățenilor, aceasta semnifică în același timp nu doar un element al răspunderii civile dar și al celei disciplinare, așa cum e reglementată de lit. t) a art. 96 din Legea nr. 303/2004.

Atât timp cât eroarea judiciară reprezintă un liant între cele două forme ale răspunderii magistraților, disciplinară și civilă, pentru aceasta din urmă acționând ca element component, sub forma faptei ilicite delictuale, urmare a recentelor modificări legislative, vom analiza radicala modificare pe care o reprezintă separarea răspunderii Statului pentru erorile judiciare de răspunderea civilă a magistratului culpabil (rearanjată într-un nou cadru).

Pentru a prezenta termenii discuției, vom spune, în acord cu dispozițiile legale, că există eroare judiciară atunci când a fost dispus un act procesual cu încălcarea evidentă a dispozițiilor de drept material și procesual, act prin care au fost încălcate grav drepturile, libertățile și interesele legitime ale persoanei,

producându-se o vătămare ce nu a putut fi remediată printr-o cale de atac ordinară sau extraordinară dar și în situația în care, printr-o hotărâre judecătorească definitivă, contrară legii sau situației de fapt ce rezultă din probele administrate, au fost afectate grav drepturile, libertățile și interesele legitime ale persoanei, vătămare ce nu a putut fi remediată printr-o cale de atac ordinară sau extraordinară.

Vom căuta să subliniem nu doar avantajele pe care noua legislație le prezintă, pornind de la imperativul reglementării accesibile și previzibile a noțiunii erorii judiciare și a mecanismului de antrenare a răspunderii, dar și inadvertențele pe care le-am semnalat și care sunt, probabil, inerente unor modificări legislative de amploare și de substanță. Vom analiza dacă, deși Legea nr. 242/2018 a abrogat implicit, prin modificarea alin. (5) al art. 96 din Legea nr. 303/2004 cazul de excludere de la obligația de reparare a pagubei ipoteza în care persoana a contribuit în vreun fel la săvârșirea erorii, dreptul comun în materia răspunderii civile, respectiv art. 1352 C. civ., nu este în continuare aplicabil, luând în considerare și o necesară simetrie juridică cu reglementarea celor două ipoteze de eroare judiciară prevăzute de art. 538 C. pr. pen., în alin. (3) și (4).

Considerând că legislația modificată a stabilit un regim dual al acestei răspunderi pentru ipoteza erorii judiciare, respectiv o răspundere obiectivă, a Statului, față de victimă, și ulterior o răspundere personală, subiectivă, a magistratului ce a acționat cu rea credință sau gravă neglijență, cauzând astfel eroarea judiciară – această răspundere fiind antrenată față de Stat, în cadrul acțiunii în regres. Vom prezenta modul în care aplicabilitatea regulilor din dreptul comun privind răspunderea civilă conduce la definirea unui mod uniform de soluționare a chestiunilor privind antrenarea mecanismului răspunderii civile delictuale, a stabilirii existenței și întinderii prejudiciului dar și a lichidării acestuia, atât în ipoteza unui caz de eroare judiciară prevăzut de legislația procesual penală, cât și a unuia prevăzut de Legea nr. 303/2004.

Vom aborda totodată și jurisprudența instanței de contencios constituțional, chemată să se pronunțe în două rânduri cu privire la conformitatea noi reglementări cu principiile legii fundamentale dar și modul în care Curtea Constituțională a impus revenirea asupra soluției legislative inițiale care prevedea exercitarea obligatorie a acțiunii de regres în contra magistratului, raportat la necesitatea filtrării promovării acesteia în funcție de îndeplinirea sau nu a criteriilor prevăzute pentru angajarea răspunderii civile subiective a magistratului, activitate pe care Curtea a plasat-o în sarcina „Statului, prin reprezentanții săi”. Vom trata problematica ridicată de noua reglementare în